

TECKEN PÅ BANDFRIMÄRKEN 1920-1936

Att samla på bandfrimärkena 1920-1936 kan aldrig bli långtråkigt. Det anses av många filatelister vara ett svårt område där papperssorter och färgnyanser anses vara svårast. När man studerar dessa frimärken noga så kan man finna en rad olika tecken på märkena som man kanske inte hade förväntat sig. I denna och nästa artikel kommer jag att beskriva de vanligaste tecknen som man kan hitta på bandfrimärkena.

Hörnpunkt, Hp.

På varje cylinderhalva satte man ut fyra hörnpunkter där den rektangel som då bildas anger platsen för de 10x17 märken av normalstorlek som ska tryckas. Man hittar dem endast på märken där man har en plåtskarv.

Bild 1: Typisk hörnpunkt med plåtskarv SH på nr 142

Ritningspunkter, ritp

Före upplinjeringen av de parallella linjerna har ritningspunkter satts ut på rektangelns sidor. Samtliga linjer måste sedan utplånas eftersom de i annat fall kommer att synas som färgade streck på det färdiga märkets marginaler. Ritnings- och riktpunkterna bör vara så förlagda att de döljs av märkets teckning. Men så är ofta inte fallet. Sammanlagt utsattes 9 punkter på varje vertikal linje och 17 punkter på varje horisontell linje. Sammanlagt 50 ritningspunkter på varje cylinderhalva.

Bild 2: Nr 143 5 öre Lejon med ritningspunkt i den övre marginalen snett ovanför den högra ramen

Ritningslinje, ritl

Ibland syns en linje parallell med märkets omramningslinje. På en plåt uppritades 9 horisontella och 17 vertikala ritningslinjer från ritningspunkterna. Vidare så kan man hitta märken med både en ritningslinje och en skarvlinje, vilket betyder att ritningslinjen är den som gjordes för rektangeln. Ritningslinjer är vanligast i den övre eller nedre marginalen, men sällan i den högra eller vänstra marginalen. Man kan också hitta ritningslinjer parallell med både horisontell och vertikal omramningslinje. Ritningslinjer är ganska vanliga på nr 140 som på bilden nedan. På dessa märken kan man hitta ritningslinjer både vid den övre omramningslinjen och vid en vertikal omramningslinje. Det är möjligt att man kan hitta ritningslinjer runt om hela märket.

Bild 3: Ritningslinje på 140Aa

Riktpunkter, Rp

Plåtarna till de tidigaste bandfrimärkena trycktes på plåtar som tillverkats i Ottawa, men de kunde också tryckas på plåtar som tillverkats i Stockholm. Frimärken som trycktes både på Ottawaplåtar och Stockholmsplåtar kan skiljas åt med hjälp av riktpunkterna.

Riktpunkterna användes vid tillverkningen av plåtarna där överföringsrullens stift placerades i riktpunkterna. En riktpunkt utsattes där de horisontella och vertikala linjerna skär varandra. Riktpunkterna har förlagts till märkenas under- eller överkanter. De tidiga Stockholmsplåtarna hade riktpunkterna i märkes nedre del. Ottawaplåtar och senare Stockholmsplåtar har behandlats annorlunda och Ottawaplåtarna ligger riktpunkterna ligger i regel i märkets överkant. På en cylinderhalva finns 144 riktpunkter.

Riktpunkter, hörnpunkter och ritningspunkter skiljer sig inte mycket åt, men i allmänhet är ritningspunkterna mindre än riktpunkter och hörnpunkter. På Stockholmsplåtarna gjordes riktpunkterna med ett slagverk och de blev därför alltid runda. På Ottawaplåtarna användes en stickel för att sätta ut en riktpunkt. Det finns fyra olika positioner för riktpunkterna:

- position 1: i eller omkring den övre omramningslinjen 3-6 mm från det övre vänstra hörnet.
- position 2: i eller omkring den övre omramningslinjen ca 6 mm från det övre högra hörnet.
- position 3: i eller omkring den nedre omramningslinjen ca 6 mm från det nedre högra hörnet.
- position 4: i eller omkring den nedre omramningslinjen 6-7 mm från det nedre vänstra hörnet.

På bild 4 visas nr 149 med en riktpunkt i position 1. Märket trycktes på Ottawaplåt och riktpunkten är inte rund. På bild 5 visas nr 149 med en riktpunkt i position 4. Märket trycktes på Stockholmsplåt och riktpunkten är tillverkad med ett slagverk. Därför är den rund.

På bild 6 visas en riktpunkt i position 2 med märke 144. Märket trycktes på Ottawaplåt och mig veterligen är det den enda Ottawaplåten med riktpunkt i position 4. Man ser också att riktpunkten inte är cirkulär utan har tillverkats med en stickel. På bild 7 visas en riktpunkt i position 3 med märke 143. Märket trycktes på Stockholmsplåtar och riktpunkten position 4 är rund.

Bild 4: Riktpunkt med position 1. Ottawaplåt

Bild 5: Riktpunkt i position 4. Stockholmsplåt

Bild 6: Riktpunkt med position 2

Bild 7: Riktpunkt med position 3

Riktpunkter och plåtskarvar

Skarvlinjer betecknas SV för skarvlinje till vänster om märkesbilden och SH om skarvlinjen ligger till höger om bilden. Märken med riktpunkt i position 2 och 3 saknar riktpunkt om skarvlinje finns till höger, men är synliga om riktpunkten finns till vänster. Således gäller följande:

Märken med Rp i position 1: saknar Rp med SV. Märken med SH har en riktpunkt.

Märken med Rp i position 2: saknar Rp med SH. Märken med SV har en riktpunkt.

Märken med Rp i position 3: saknar Rp med SH. Märken med SV har en riktpunkt.

Märken med Rp i position 4: saknar Rp med SV. Märken med SH har en riktpunkt

Riktpunkternas filatelistiska betydelse

Riktpunkterna har fått filatelistisk betydelse för särskiljande av bl.a. Ottawa- och Stockhomsplåtar. Särskilt hos Gustav V en face och 30 öre lejon är riktpunkten avgörande för klassificeringen. Området är långtifrån slutgiltigt studerat. Riktpunkt kan således återfinnas i eller omkring den övre eller undre omramningslinjen. På frimärken som trycktes med flera plåtar vid olika tillfällen kan riktpunkter finnas i alla fyra positionerna.

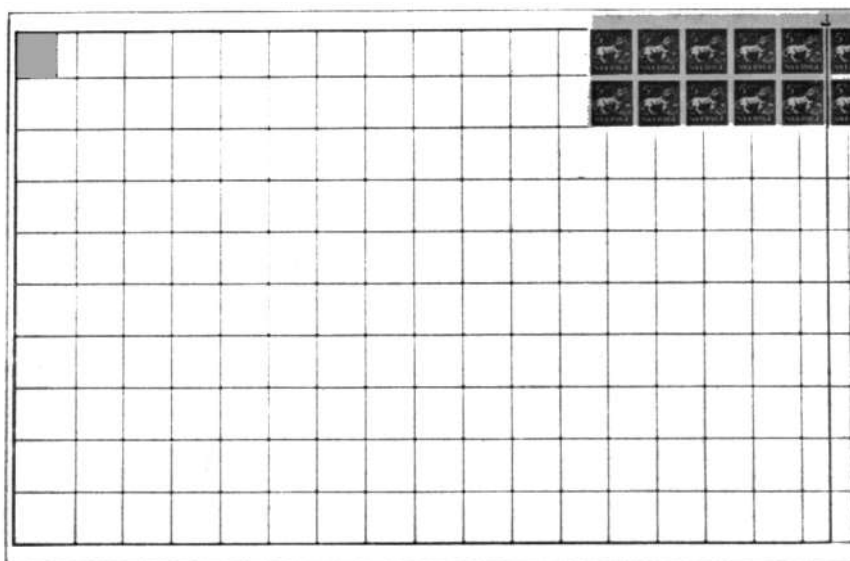

Bild 8: En plåt med ritningslinjer och riktpunkter

På den här bilden visas alla ritningslinjer på en plåt. Riktpunkter är utmärkta där ritningslinjerna korsar varandra.

Dubbelpräglingar (Dp)

Dessa uppkom när man blev tvungen att präglä om märkesbilden på plåten för något märke, p.g.a. att den ursprungligapräglingen inte blev tillräckligt bra. Före den andrapräglingen slipades plåten så att den ursprungliga märkesbilden försvann. Ibland misslyckades man med slipningen vilket innebar att ritningslinjerna kunde ses på den nypräglade plåten. Det fanns också en annan mekanism som orsakade dubbelpräglingarna. När graveringen gjordes användes en överföringsrulle.

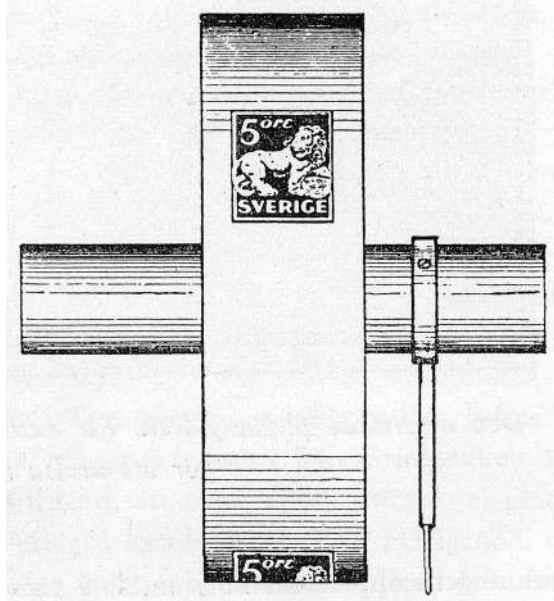

Bild 9: Överföringsrulle

Överföringsrullen fördes över den platta plåten där rikstiftet till vänster följde riktpunkterna. När graveringen inte blev tillräckligt bra körde man rullen tillbaka så att plåten präglades en gång till. Den nya bilden kunde ibland få ett nytt läge och då uppstod en dubbelprägling. På dessa sätt uppstod dubbelpräglingarna. Dubbelpräglingarna försvann successivt under frimärkets tryckningstid.

Bild 10: Nr 139, 3 öre Lilla riksvapnet. Dubbelprägling Dp II. Den består av dubbelkonturer av ytterram med förskjutning nedåt och vänster. De ses som tunna linjer i den nedre vänstra marginalen och i den undre marginalen av frimärket.

Bo Dahlner